

גורמי הכוח בסוריה

לאחר הפלת משטר אלאסד - מורה נבוכים

12 בדצמבר 2024

עיקרים

◀ ב-27 בנובמבר 2024, פתחו ארגונים חמושים המתנגדים למשטרו של נשיא סוריה, בשאר אלאסד, בהובלת הארגון האסלאמי-ג'האדי היאת תחריר אלשאם, במבצע "הרתעת התוקפנות" נגד כוחות הצבא הסורי ובעלי בריתם בצפון-מערב סוריה. לאחר מכן, פתחו ארגונים נוספים שפועלים בחסות תורכית במבצע "שחר השחרור" באזור חלב, והתאגדות נוספת של ארגוני מורדים השתלטה על דרום סוריה. ב-8 בדצמבר 2024, השלימו המורדים את כיבוש דמשק והפילו את משטר הנשיא בשאר אלאסד.

◀ המערכה שהובילה להפלת המשטר נוהלה על ידי שלושה ארגוני גג – חדר המבצעים אלפתח אלמבין בהובלת היאת תחריר אלשאם, צבא סוריה הלאומי הפרו-תורכי וחדר המבצעים הדרומי. כל אחד מהארגונים מורכב ממאות קבוצות, ארגונים, יחידות וישויות פוליטיות שמתאפיינים בהבדלים אידיאולוגיים, דתיים ואתניים ומחזיקים באינטרסים שונים.

◀ גורם כוח נוסף הם הכוחות הסוריים הדמוקרטיים, מיליציה בהובלת כוחות כורדיים ובתמיכת ארה"ב שפועלת לחזק את השליטה הכורדית בצפון סוריה ונמצאת בעימות מול גורמי הכוח החדשים בסוריה.

◀ גורמי הכוח שתפסו את השלטון בסוריה עדיין לא סיפקו הצהרות רשמיות בנוגע לישראל, גם לנוכח תקיפות צה"ל נגד מתקנים אסטרטגיים ברחבי סוריה ותפיסת אזור החיץ ברמת הגולן.

◀ **על אף שיתוף הפעולה המסתמן כעת בין גורמי הכוח המהפכניים בהפלת משטר אלאסד ולמרות הצהרותיו של מנהיג היאת תחריר אלשאם, אחמד אלשרע (אבו מחמד אלג'ולאני), על רצונו להקים שלטון שייתן ייצוג לכל הסורים, להערכתנו ריבוי הקבוצות והאינטרסים המנוגדים עלולים להוביל לעימותים פנימיים ולהחרפת הכאוס בתוך סוריה. עם זאת, אם הצדדים ינסו להפיק את הלקחים משגיאות שנעשו באזורים אחרים במזרח התיכון אחרי הפלת משטרים רודניים, כדוגמת עיראק ולוב, וינסו לגבש גישה מכילה שתספק את רוב האינטרסים של הקבוצות והקהילות השונות. ובטווח הארוך, ייתכן שקיימות גם הזדמנויות להסדרה ולייצוב סוריה.**

מתקפות המורדים נגד משטר אלאסד¹

◀ ב-27 בנובמבר 2024, החלה קואליציה של ארגונים סוריים המתנגדים למשטרו של נשיא סוריה, בשאר אלאסד, במבצע "הרתעת התוקפנות" נגד צבא סוריה ובעלי בריתו. הכוחות בהובלת ארגון היאת תחריר אלשאם, שפעלו

¹ להרחבה, ראו מחקר של מרכז המידע מ-6 בדצמבר 2024: ["מתקפת המורדים בסוריה וההשלכות האפשריות על ישראל"](#); מחקר של מרכז המידע מ-9 בדצמבר 2024: ["מבט לסוריה"](#).

במסגרת חדר המבצעים המשותף אלפתח אלמבין, השתלטו בתוך ימים ספורים על הערים חלב, חמאת וחמץ אחרי נסיגת כוחות המשטר.

◀ ב-30 בנובמבר 2024, פתחו ארגוני מורדים נוספים, הפועלים בחסות תורכית, במבצע "שחר החירות". המבצע, בהובלת הצבא הלאומי הסורי (SNA) כוון נגד כוחות המשטר הסורי והמיליציות הנאמנות לו ונגד הכוחות הסוריים הדמוקרטיים (SDF), מיליציה כורדית-ערבית שזוכה לתמיכה אמריקאית.

◀ ב-6 בדצמבר 2024, החל "חדר המבצעים הדרומי", שהורכב מקבוצות מורדים בדרום המדינה ובהרדרוזים, בהתקוממות במחוזות הדרום, ובתוך יממה השלים את ההשתלטות על דרעא, אלקניטרה ואלסוידאא'.

◀ בלילה שבין ה-7-8 בדצמבר 2024, כבשו המורדים את הבירה דמשק והשתלטו על נמל התעופה של העיר, תחנות הרדיו והטלוויזיה וארמון הנשיאות. בעקבות זאת, הודיע משרד ההגנה הסורי כי משטר אלאסד נפל, בעוד הנשיא המודח קיבל מקלט מדיני ברוסיה. ב-10 בדצמבר 2024, הוכרז על הקמת ממשלה זמנית של הכוחות המהפכניים שאמורה לשלוט עד 1 במרץ 2025.

מפת החלוקה בסוריה, נכון ל-11 בדצמבר 2024. בירוק: שטחים בשליטת המהפכנים בהובלת היאת תחריר אלשאם; בצהוב: האזורים בשליטת הכוחות הסוריים הדמוקרטיים (ערוץ הטלגרם של שבכה אחב'אר אלמעארכ, 11 בדצמבר 2024)

היאת תחריר אלשאם

◀ **היאת תחריר אלשאם (המטה לשחרור הלבנט)**, שהוביל את מבצע "הרתעת התוקפנות" ומהווה כיום את גורם הכוח המרכזי לאחר הפלת משטר אלאסד, הוא ארגון אסלאמיסטי-ג'האדיסטי-סוני בעל אוריינטציה לאומית-סורית בהנהגתו של אחמד חסין אלשרע, המכונה אבו מחמד אלג'ולאני, לשעבר מנהיג שלוחת אלקאעדה בסוריה. לאורך השנים, הארגון עבר שינויים רבים, בהם שינויים סמנטיים (שינויי שם) ומבניים לצד חבירות משתנות לגורמי כוח מקומיים, אזוריים וגלובליים שהשליכו גם על האידיאולוגיה של הארגון שעודכנה באופן משמעותי.

דגל ארגון היאת תחריר אלשאם

התפתחות ארגונית ואידיאולוגית

◀ הבסיס הארגוני של היאת תחריר אלשאם הוא ארגון ג'בהת אלנצרה, אשר נוסד בתחילת ההתקוממות נגד משטר אלאסד בסוריה בשנת 2011, כחלק ממהפכות "האביב הערבי" בעולם הערבי, ומכאן נגזרים גם מקורות האידיאולוגיה הסלפית-ג'האדיסטית שלו. להלן השלבים המרכזיים בהתפתחות הארגון:²

- ◆ **2011**: אלג'ולאני נשלח לסוריה עם צוות של שישה לוחמים, לפי הוראותיו של אבו בכר אלבע'דאדי, מנהיג המדינה האסלאמית של עיראק, שלוחת אלקאעדה בעיראק שהיוותה ארגון גג של כלל ארגוני הסלפיה-ג'האדיה במדינה. אלבע'דאדי ביקש לנצל את ההתקוממות בסוריה כדי להקים כוח מקומי שיקדם את האינטרסים של קבוצות הג'האד בעיראק גם לתוך סוריה. בינואר 2012, הכריז אלג'ולאני על הקמת ג'בהת אלנצרה לאהל אלשאם (חזית התמיכה בעם הלבנט) והכריז מלחמה על משטר אלאסד.
- ◆ **2013-2016**: לאחר שאלבע'דאדי הכריז על הקמת ארגון המדינה האסלאמית בעיראק ובאלשאם (דאעש), שמיזג את המדינה האסלאמית בעיראק עם ג'בהת אלנצרה, ראה אלג'ולאני במהלך פגיעה במאמציו לקדם קשרים עם ארגוני המורדים בסוריה ללא הבלטת האידיאולוגיה הג'האדיסטית שלו. בתגובה, הוא הכריז על נאמנות לאלקאעדה ולמנהיגו אימן אלט'ואהרי, שקבע כי ג'בהת אלנצרה תשמש השלוחה המקומית של אלקאעדה בסוריה.

² להרחבה על התפתחות הארגון, ראו נספח א'.

◆ **2016-2017:** אלג'ולאני התנתק מאלקאעדה והכריז על הקמת ג'בהת פתח אלשאם (חזית הניצחון בלבנט). המהלך, שנעשה לכאורה בהסכמת אלט'ואהרי, נועד לאפשר לג'בהת אלנצרה להתמקד בלחימה בסוריה ולהתמזג עם ארגונים אסלאמיים מקומיים שהסתייגו מהקשר עם אלקאעדה.

◆ **מינואר 2017:** אלג'ולאני הכריז על הקמת היאת תחריר אלשאם, שהיווה מיזוג של ג'בהת פתח אלשאם עם ארבעה ארגוני מורדים בולטים נוספים. בכך הפגין אלג'ולאני גמישות אידיאולוגית, כאשר נטש את האידיאולוגיה הסלפית-ג'האדיסטית והתקרב לתורכיה, שהעניקה חסות פיננסית ומבצעית לארגוני המורדים הסוריים שאליהם חבר.

◀ **מאז הקמתו, הפך היאת תחריר אלשאם לארגון הדומיננטי במובלעת בחסות תורכית שהוקמה באזור**

אדליב שבצפון-מערב סוריה, כחלק מהמאמצים לסיים את מלחמת האזרחים.³ הארגון הקים תשתיות אזרחיות-מנהלתיות תחת פיקוח של "ממשלת ההצלה הסורית", כולל הנפקת תעודות זהות. אלג'ולאני, שפעל לקדם תדמית מתונה, השליט מוטיבים שמרניים ברוח השריעה במחוז אדלב, אולם נמנע מלבצע אכיפה אקטיבית של חוקי האסלאם ואף אפשר עירוב בין גברים לנשים בפומבי. כמו כן, הוא הבטיח למיעוטים (כורדים, דרוזים ונוצרים) שחיו באזורים שתחת שליטת הארגון כי הם חלק חשוב ובלתי נפרד מהמדינה הסורית, התחייב לשמור על זכויותיהם ואף החזיר להם במקרים מסוימים נכסים אשר נלקחו מהם בעבר. לצד זאת, הארגון גם הואשם בפגיעה בזכויות אדם ואזרח (ניו יורק טיימס, 2 בדצמבר 2024).

◀ **מאז שהחל מבצע "הרתעת התוקפנות", וגם לאחר כיבוש דמשק והפלת משטר אלאסד, הקפיד**

אלג'ולאני, ששב להשתמש בשמו האמיתי אחמד אלשרע, להציג מסרים פייסניים ומאחדים בהודעות שפרסם ובראיונות שהעניק לכלי תקשורת בינלאומיים. להלן מספר דוגמאות:

◆ בריאיון לרשת CNN, לפני ההשתלטות על דמשק, ויתר אלג'ולאני על הכינוי והציג עצמו כאחמד אלשרע. הוא ציין כי המטרה היא להקים ממשלה שמבוססת על מוסדות ועל מועצה שתיבחר על ידי העם הסורי, והדגיש כי מיעוטים דתיים ימשיכו להתקיים גם תחת שלטון המורדים. הוא גם הכחיש כי היאת תחריר אלשאם הוא ארגון טרור טען כי מדובר ב"תווית פוליטית שאינה מדויקת" וכי הוא מתנגד לחלק מהטקטיקות האכזריות של ארגוני ג'האד אחרים (CNN, 6 בדצמבר 2024).

◆ לאחר הפלת המשטר, הגיע אלשרע למסגד אלאמוי בדמשק והדגיש כי "המדינה שייכת לכולם" וכי הניצחון הוא של כל הסורים (סוכנות שאם, 8 בדצמבר 2024).

◆ בריאיון לסקיי ניוז, הוא ציין כי למדינות זרות אין סיבה לחשוש מהשלטון החדש וכי סוריה לא תיכנס למלחמה נוספת מאחר שהתושבים מותשים מכך. הוא הוסיף כי סילוק משטר אלאסד, המיליציות הפרו-

³ תהליך אסטנה, בהובלת רוסיה, תורכיה ואיראן, הושק בינואר 2017 בניסיון לסיים את מלחמת האזרחים בסוריה והוא שימש כפורום בניסיון למנוע הסלמה במשבר. במסגרת השיחות, הוסכם בשנת 2017 על כינון ארבעה "אזורי הרגעה": אדלב וחלק מהמחוזות השכנים בצפון סוריה; המרחב הכפרי ממזרח לדמשק; המרחב בין חמאת לחמץ; האזור הסמוך לגבולות עם ישראל וירדן. להרחבה, ראו: אייל זיסר, סוריה במלחמה: עלייתה ונפילתה של המהפכה בסוריה, הוצאת מערכות ומרכז משה דיין, 2020.

איראניות וחזבאללה סיפק את הפתרון עבור סוריה וכי כעת המדינה תתקדם לקראת פיתוח, שיקום ויציבות (סקיי ניוז, 10 בדצמבר 2024).

◆ בהודעה שפורסמה מטעמו נאמר כי השלטון החדש יפעל לפרק את שירותי הביטחון של המשטר הקודם ולסגור בתי כלא ידועים לשמצה. כמו כן, הוא ציין כי הם עוקבים מקרוב אחרי אתרים חשודים של נשק כימי ופועלים לאבטח אותם בתיאום עם ארגונים בינלאומיים (סוכנות הידיעות אלמעארק, 11 בדצמבר 2024).

מימין: אלג'ולאני ב-2016 (מגזין אלהדיל, 2 בדצמבר 2024). משמאל: אלג'ולאני, שהציג עצמו בתור אחמד אלשרע, בריאיון ל-CNN לאחר תחילת המתקפה (אתר CNN בערבית, 6 בדצמבר 2024)

כוח צבאי

◀ לצד הפעילות האזרחית, היאת תחריר אלשאם גם שם דגש בשנים האחרונות על שיפור יכולותיו הצבאיות, כפי שבאו לידי ביטוי במבצע "הרתעת התוקפנות". הארגון החל להפעיל אקדמיה צבאית שמנוהלת על ידי עריקים מהצבא הסורי וגם ביצע רפורמות במערך הצבאי שלו עם הקמת פיקוד מאוחד ו-12 חטיבות, מחציתן יחידות קרביות, ולפי ההערכות הכוח הצבאי מונה עשרות אלפי לוחמים. כמו כן, הארגון החל לפתח אמצעי לחימה באופן עצמאי, כולל כלי טיס בלתי מאוישים (כטב"מים), טילים מונחים ופגזים באמצעות מדפסות תלת ממד וטכנולוגיות נגישות נוספות, לצד שימוש באמצעי לחימה שנתפסו בלחימה נגד הכוחות הסוריים ובעלי בריתם. כמו כן, הארגון השיג אמצעי לחימה מארגוני מורדים אחרים המזוהים עם תורכיה וכן בסחר בשוק השחור (פיינגשל טיימס, 5 בדצמבר 2024). לפי "גורמים הבקיאים בפעילות הצבאית של אוקראינה", בשבועות לפני תחילת המתקפה נגד כוחות אלאסד, המודיעין האוקראיני העביר להיאית תחריר אלשאם כ-150 רחפני נפץ מהירים (FPV) וכעשרים מפעילי רחפנים, ככל הנראה לצרכי הכשרה, וזאת כחלק מהמאמץ האוקראיני לפגוע בפעילות הרוסית במזרח התיכון (ווישינגטון פוסט, 10 בדצמבר 2024).

במסגרת הרפורמה הצבאית, הוקמו יחידות מיוחדות המסוגלות לבצע מבצעים ופשיטות אל מעבר לקווי האויב כולל מבצעים ליליים. יחידות מיוחדות אלו, הכוללות מאות לוחמים החמושים בנשק מתקדם ומדויק ומוכנים "להילחם עד מוות", היו אחראיות לתמרון הלילי שהוביל לכיבוש חלב ב-30 בדצמבר 2024 (Syria TV), 23 בספטמבר 2020; The Spectator, 30 בנובמבר 2024). אחת היחידות הצבאיות המרכזיות של היאת תחריר אלשאם היא אלעצאא'ב אלחמראא' (סרטי הראש האדומים). לוחמי היחידה, שהתפרסמה לראשונה בשנת 2018, עברו אימונים ללוחמה מעבר לקווי האויב והם מתמחים ב"משימות מורכבות ומסוכנות". את האימונים העבירו לוחמים ממדינות דוברות רוסית (צ'צ'נים, אוזבקים ואזרים) (אלערביה, 5 בדצמבר 2024; אלשרק, 6 בדצמבר 2024).⁴

לוחמים ביחידת אלעצאא'ב אלחמראא' (חשבון X של Modar, 4 בדצמבר 2024)

חדר המבצעים אלפתח אלמבין הושק בשנת 2019 לצורך ניהול ותיאום של הפעילות הצבאית של המורדים באדליב, באזור הכפרי של חלב, בלטיקה ובחמאת (אלג'זירה, 30 בנובמבר 2024). לצד היאת תחריר אלשאם, אלה חלק מהארגונים הבולטים שפועלים במסגרת חדר המבצעים (אתר מונטה קרלו הבינלאומי, 2 בדצמבר 2024; אלג'זירה, 5 בדצמבר 2024):

◆ **החזית העממית לשחרור (אלג'בהת אלוטניה לתחריר):** הוקמה בשנת 2018 אחרי איחוד בין 11

פלגים של הצבא הסורי החופשי לשעבר, בהם צבא השחרור, אלוייה צפור אלשאם (חטיבות בזי הלבנט) והתכנסות דמשק. החזית פועלת בתמיכה תורכית ודווח כי יש לה כשלושים אלף פעילים שממוקמים במחוז אדלב.

◆ **אחראר אלשאם (תנועת חופשיי הלבנט):** הארגון הוקם בשנת 2011 כמיזוג של ארבעה ארגונים

אסלאמיים המתנגדים למשטר אסד ופועלים להקמת מדינה אסלאמית בסוריה. פעל בעיקר במחוזות חלב, אדלב ואלרקה, ובשיאו מנה כ-25 אלף לוחמים. דווח כי הארגון מתבסס על מימון עצמי לצד מימון של גורמים אזוריים ורשתות ערביות ובינלאומיות של תומכים קיצוניים. בין השאר, בקרב על אלרקה,

⁴ יחידת אפוס טקטי (Tactical Epic) שהייתה אחראית על אימוני הלוחמים של היאת תחריר אלשאם, מורכבת מבעלי ניסיון קרבי ממדינות אסלאמיות דוברות רוסית שלטענתם פועלים לסייע ליכולות הקרביות של גופים "שמגנים על חפים מפשע". חלק מלוחמי היחידה היגרו לסוריה בתחילת מלחמת האזרחים והשתלבו בפעילות של ג'בהת אלנצרה. הם מזוהים גם עם המפלגה האסלאמית של טורקיסטן, ארגון של בדלנים מוסלמים אויגורים ממערב סין שמזוהה עם אלקאעדה ומוגדר כארגון טרור בארה"ב ובמדינות נוספות (Syria TV באפריל 2021).

ששימשה בירת "המדינה האסלאמית", הארגון השתלט על הבנק המרכזי והחרים סכום של ארבעה עד שישה מיליארד לירות סוריות (אינדיפנדנט בערבית, 10 בדצמבר 2024).

◆ ג'יש אלעזה (צבא התהילה): הוקם על ידי ג'מיל אלצאלח, קצין שערך מצבא סוריה, והוא פעל בצפון האזור הכפרי של חמאת (אתר מונטה קרלו הבינלאומי, 2 בדצמבר 2024).

מימין: סמל חדר המבצעים אלפתח אלמבין (סוכנות הידיעות אלפראת, 25 במרץ 2023); משמאל: סמל חדר המבצעים המשותף (אלג'זירה, 3 בדצמבר 2024)

יחס לישראל

◀ לפי אלג'ולאני, משפחת אביו נאלצה לעזוב את רמת הגולן לאחר הכיבוש הישראלי ב-1967, וזו הסיבה שהוא בחר את הכינוי "אלג'ולאני" (איש הגולן). עוד סיפר כי הוא עבר הקצנה דתית והביע הזדהות עם הפלסטינים, והחלטתו להצטרף לשורות הג'האד העולמי הייתה בהשפעת האנתפאצה השנייה בשנת 2000 (Frontline, 1 ביוני 2021). על אף ההקשר האישי, ולמרות שסוגיית ישראל והיהדות קיבלה מקום מרכזי באידיאולוגיה הסלפית-ג'האדיסטית, אלג'ולאני כמעט לא התייחס לישראל לאורך פעילותו בזירת המאבק הסורי, וגם בימים שלאחר הפלת משטר אלאסד.

◀ גם דובר היאת תחריר אלשאם, עבידה ארנאאוט, נמנע מלהתייחס לתקיפות הישראליות נגד מתקני צבא של משטר אלאסד מאז הפלת המשטר. כאשר נשאל על כך, הוא ציין כי הם רוצים שכולם יכבדו את ריבונות סוריה, אולם הדגיש כי בראש סדר העדיפויות שלהם נמצא הצורך להחזיר את הביטחון והשירותים במדינה ולדאוג לחיי היומיום של התושבים (חדשות ערוץ 4 הבריטי, 11 בדצמבר 2024).

◀ עם זאת, ב-8 בדצמבר 2024, תועדו פעילים של היאת תחריר אלשאם במסגד אלאמוי בדמשק, כשהם מצהירים כי הם "ייכנסו למסגד אלאקצא בירושלים, מסגד הנביא במדינה והכעבה של מכה כשם שנכנסנו למסגד אלאמוי בדמשק" (ממרי, 8 בדצמבר 2024).

צבא סוריה הלאומי

צבא סוריה הלאומי (SNA) הוא ארגון גג הכולל מספר רב של ארגוני מורדים, אשר כונסו תחת ישות ארגונית אחת על ידי תורכיה בשנת 2017. הארגונים פעלו מחמ"ל משותף בשם "שחר החירות", במסגרתו ניהלו את הלחימה נגד כוחות משטר אלאסד החל מ-30 בנובמבר 2024.

סמל צבא סוריה הלאומי

התפתחות הארגון

צבא סוריה הלאומי הוקם בשנת 2017 באזור המנהלי שמצפון לחלב, והתבסס על מספר ארגונים שפעלו במסגרת מבצע "מגן הפרת" של צבא תורכיה בצפון סוריה.⁵ הארגון פועל בחסות מלאה של תורכיה, כצבא סדיר הכפוף פורמלית למשרד הביטחון של הממשלה הסורית הזמנית, גוף ממשל של האופוזיציה שהוקם בסיוע תורכי בצפון המדינה.⁶

בשנת 2019, לקראת תקיפה שיזמה תורכיה נגד מעוזי הכורדים בסוריה, צורפה לצבא סוריה הלאומי גם חזית השחרור הלאומי (NFL) שהתבססה על צבא סוריה החופשית (FSA), ארגון גג שכלל מספר רב של ארגוני מורדים ואשר היה הדומיננטי ביותר בלחימה נגד משטר אלאסד בתקופת מלחמת האזרחים ובשיאו מנה כשבעים אלף לוחמים.

⁵ מבצע "מגן הפרת" התנהל בין אוגוסט 2016 למרץ 2017, כאשר לטענת תורכיה הוא נועד "לנטרל טרוריסטים", ובראשם דאעש והשלוחה הסורית של מפלגת הפועלים של כורדיסטן.

⁶ הקואליציה הסורית הלאומית, שהממשלה הזמנית משתייכת אליה, נוסדה בשנת 2012, ומוכרת על ידי מדינות רבות כנציגה הרשמית של האופוזיציה הסורית. הקואליציה מורכבת מארגוני אופוזיציה שמייצגים את העדות השונות בסוריה והיא פועלת להקמת סוריה דמוקרטית וחופשית, Ömer Özkizilcik (October 2020). "The Syrian National Army (SNA): Structure, Functions, and Three Scenarios for its Relationship with Damascus", SETA Foundation.

◀ צבא סוריה הלאומי אינו ארגון מגובש, ועל פי הערכות שונות מאז צירוף החזית לשחרור לאומי הוא מאגד תחתיו כארבעים ארגוני מורדים סוריים. על אף שהוא מוגדר כארגון חילוני, יש בשורותיו גם מספר קטן של ארגונים בעלי אידאולוגיה איסלאמיסטית סורית. הארגונים פועלים בחסות תורכית מלאה ובהתאם להנחיות אנקרה ולפי האינטרסים התורכיים, בעיקר בלחימה נגד האוכלוסייה הכורדית והארגונים הכורדים הפעילים בצפון סוריה (Lemond, 10 בדצמבר 2024; EUAA, אפריל 2024).

לוחמים של צבא סוריה הלאומי, נושאים על המדים את דגל סוריה החופשית ודגל תורכיה (14 באוקטובר 2021, The Syrian Observer)

כוח צבאי

◀ מספר הלוחמים בקרב צבא סוריה הלאומי מוערך ב-70-90 אלף חיילים (והוא נחשב לארגון הגדול ביותר בקרב ארגוני המורדים הסורים). בשנים האחרונות ניסו התורכים לשוות לארגון אופי של צבא סדיר הבנוי בצורה צבאית רשמית וכולל יחידות מטה ויחידות אופרטיביות (לגיונות הנקראים על שמם של סולטאנים מהעבר של האימפריה העות'מאנית (Ömer, אוקטובר 2020; Middle East Eye, 7 בדצמבר 2024).

◀ במסגרת חדר המבצעים של מבצע "שחר החירות", פועלים שלושה גייסות:

◆ הגיס הראשון כולל את חטיבת הצפון, התכנסות חופשיי המזרח, חטיבת מחמד אלפאתח, וחטיבה 113. ארגון בולט נוסף במסגרת הגיס הראשון הוא גייסות הלבנט (פילק אלשאם) קבוצה אסלאמית שמונה אלפי לוחמים ואשר מתבססת על מיזוג של 19 קבוצות חמושות שחלקן היו מזוהות עם האחים המוסלמים. הקבוצה נחשבת למועדפת על השלטון התורכי וזוכה לסיוע צבאי ישיר (אינדיפנדנט בערבית, 10 בדצמבר 2024).

◆ הגיס השני כולל את דיוויזיית אלסלטאן מראד, דיוויזיית אלחמזה, דיוויזיית אלמעטצם, צבא האסלאם וגיס אלרחמן.

◆ הגיס השלישי כולל את החזית הלבנטינית שמונה פלגים חמושים מהגדולים ביותר בצפון סוריה, בהם צבא אלמג'האדין, החזית האסלאמית, תנועת חזם ובזי אלשאם (אינדיפנדנט, 10 בדצמבר 2024); חטיבת השלום; וגיס אלמג'ד.

◀ ארגון צבאי נוסף המקושר לצבא סוריה הלאומי הוא צבא התהילה (ג'יש אלעזה). הארגון הוקם על ידי ג'מיל אלצאלח, קצין שערך מצבא סוריה, והוא פעיל בעיקר בצפון האזור הכפרי של חמאת. לארגון יש גם מאגר של

טילים נגד טנקים מתוצרת ארה"ב, בהם טילי טאו (אתר מונטה קרלו הבינלאומי, 2 בדצמבר 2024; אינדיפנדנט בערבית, 10 בדצמבר 2024).

◀ יצוין כי לפני שצורפו למסגרת העל של צבא סוריה הלאומי, נהנו הארגונים השונים מקשרים מזדמנים ועיתיים עם גורמי הכוח האחרים שפעלו בזירה לאורך מלחמת האזרחים, בהם ארה"ב, דאעש וארגוני מורדים כורדים. חלק מהארגונים הביאו את קשריהם הישנים לצבא סוריה הלאומי, כך שהמאמץ התורכי לאחד אותו נחל הצלחה חלקית מאחר שלעתים צצות מחלוקות ישנות שאף גלשו לעימותים אלימים ולחילופי מהלומות צבאיים בין הארגונים השונים (Ömer, אוקטובר 2020).

יחס לישראל

◀ בשל הדומיננטיות התורכית בפעילותו ובמימונו של הארגון, ולנוכח יחסו העוין של נשיא תורכיה, רג'פ טאיפ ארדואן, כלפי ישראל, ההערכה היא כי גם צבא סוריה הלאומי עלול להציג גישה אנטי-ישראלית. עם זאת, דווח לאחרונה כי גורמים בארגון, בעיקר מקרב ותיקי צבא סוריה החופשית, הביעו את רצונם לשתף פעולה עם ישראל בעתיד (חדשות 12, 8 בדצמבר 2024).

הכוחות הסורים הדמוקרטיים

◀ הכוחות הדמוקרטיים הסורים (SDF) הוא ארגון רב-אתני, המהווה את הכוח הצבאי של האזור האוטונומי של צפון סוריה ומזרחה,⁷ שמהווה כשלושים אחוז משטח המדינה (EUA, אפריל 2024). הכוחות הכורדיים מובילים את הארגון, ולצידם יש לוחמים ערבים, טורקמניים ואשורים שמייצגים את המרקם האתני של האזור האוטונומי. לוחמי הארגון נטלו חלק משמעותי בקרבות נגד ה"מדינה האיסלאמית", ובמערכה הנוכחית הם השתלטו על שטחים שננטשו על ידי כוחות משטר אלאסד והמיליציות הפרו-איראניות במזרח המדינה, אולם היו גם מעורבים בלחימה נגד כוחות חדר המבצעים אלפתח אלמבין וחדר המבצעים של "שחר החירות" (אינדיפנדנט בערבית, 10 בדצמבר 2024).

◀ ב-12 בדצמבר 2024, הנחו הרשויות במחוז האוטונומי של צפון סוריה ומזרחה להניף ברחבי המחוז את דגל סוריה החופשית שאומץ על ידי כוחות האופוזיציה מאז 2011. בהודעה הרשמית נאמר כי הנפת הדגל מסמלת שלב חדש ואת סיום עידן הדיכוי והרודנות (Rudaw, 12 בדצמבר 2024).

דגל הכוחות הדמוקרטיים הסורים

⁷ Autonomous Administration of North and East Syria (AANES)

התפתחות ארגונית ואידיאולוגית

◀ הכוחות הדמוקרטיים הסוריים הוקמו בשנת 2015 על ידי צבא ארה"ב ובמימונו, והפכו לכוח המרכזי שהוביל את הלחימה הקרקעית של כוחות הקואליציה הבינלאומית בהובלת ארה"ב נגד כוחות "המדינה האסלאמית" של דאעש.

◀ הגורם הדומיננטי בכוחות הסורים הדמוקרטיים הוא **ארגון יחידות ההגנה של העם הכורדי (YPG)**, שעל שורותיו נמנו מרבית הלוחמים והמפקדים שהקימו את הכוחות הדמוקרטיים הסוריים. ארגון יחידות ההגנה הוקם בשנת 2012 והוא מהווה את הזרוע הצבאית של **מפלגת האיחוד הדמוקרטי הכורדי (PYD)**, המהווה מעין שלוחה סורית של **מפלגת הפועלים של כורדיסטן (PKK)**, הפועלת לקידום הנושא הכורדי וזכויות הכורדים בתורכיה ומוגדרת ארגון טרור בתורכיה. לצד YPG, פועלות יחידות ההגנה של הנשים (YPJ), המורכב ברובו מנשים כורדיות שנוטלות חלק פעיל בלחימה כיחידה אורגנית (EUAA, ספטמבר 2020).

לוחמות של יחידות ההגנה של הנשים YPJ (חשבון X של מידע ותיעוד YPJ, 2 בדצמבר 2024)

◀ הקשר בין הכוחות הסוריים הדמוקרטיים ומפלגת הפועלים של כורדיסטן, המוגדרת על ידי ארה"ב, האיחוד האירופי ותורכיה כארגון טרור, העלה את הכוחות הסוריים הדמוקרטיים על מסלול התנגשות קבוע מול הארגונים הנאמנים לתורכיה בקרב ארגוני האופוזיציה הסוריים, ובראשם צבא סוריה הלאומי. העימותים בין הצדדים התרחשו גם במסגרת מבצע "שחר החירות", כאשר המורדים הנאמנים לתורכיה השתלטו על אזורים בשליטת הכוחות הסוריים הדמוקרטיים בצפון סוריה, עד שהסכם בתיווך אמריקאי הוביל להפסקת אש בין הצדדים בעיר מנבג' שבצפון-מערב סוריה ולנסיגת הכוחות הסוריים הדמוקרטיים (רויטרס, 11 בדצמבר 2024). כמו כן, ב-11 בדצמבר 2024, הכוחות המשתייכים לחדר המבצעים אלפתח אלמבין בהובלת היאת תחריר אלשאם השתלטו על העיר דיר אלזור במזרח סוריה, אחרי שהכוחות הסוריים הדמוקרטיים החזיקו בה מאז 6 בדצמבר 2024, לאחר נסיגת כוחות אלאסד והמיליציות הפרו-איראניות. בעקבות זאת, שולטים הכוחות הסוריים הדמוקרטיים על עשרים אחוז מכלל שטח סוריה (אלערביה, 11 בדצמבר 2024).

כוח צבאי

◀ ההערכות הן כי לרשות הכוחות הסוריים הדמוקרטיים עומדים כ-40-60 אלף לוחמים ולוחמות, מרביתם מארגון יחידות ההגנה. בנוסף לכוח הצבאי, פועל במסגרת הכוחות הסוריים הדמוקרטיים גם כוח ביטחון

פנימי (Asayish), שלרשותו כ-12 אלף פעילים, והוא אחראי לביטחון מסכל באזורי השליטה הכורדיים בצפון-מערב סוריה וגם מסייע לפעילות הכוחות הצבאיים. כמו כן, פועל כוח משטרתי נוסף המונה כשלושים אלף שוטרים (EUAA, ספטמבר 2020).

חדר המבצעים הדרומי

חדר המבצעים הדרומי הוא ארגון גג שהוקם ב-6 בדצמבר 2024 ואשר כולל בתוכו כוחות מזוינים של שבטים דרוזיים וכוחות אופוזיציה מקומיים בדרעא, אלקניטרה ואלסוידאא' שבדרום סוריה (סוכנות אנאדולו, 6 בדצמבר 2024). מפקד חדר המבצעים הוא אחמד אלעודה, שעד תחילת המתקפה שימש מפקד החטיבה השמינית שפעלה בהתאם להנחיות רוסיות, ועל כן אלעודה קיבל את הכינוי "האיש של רוסיה בדרום" (אלוטן, 9 בדצמבר 2024).⁸

הלוגו של חדר המצב הדרומי

הקואליציה מתבססת על גורמים מקומיים שפעלו בדרום סוריה מתחילת מלחמת האזרחים הסורית בשנת 2011 ואשר נשאר שם במסגרת הסכם הפיוס הלאומי שיזמה רוסיה בשנת 2018, במסגרתו שמרו הארגונים המקומיים על הנשק הקל שברשותם על אף שהוכנסו תחת שליטה ופיקוח של כוחות צבא סוריים שנתמכו על ידי רוסיה. למרות שהיו תחת חסות סורית-רוסית, בעקבות התקדמות מבצע "הרתעת התוקפנות", התאגדו ארגוני המורדים במסגרת חדר המבצעים הדרומי ללחימה משותפת נגד כוחות משטר אלאסד ובעלי בריתו והשתלטו על מחוזות הדרום, גם לאורך הגבול עם ישראל. לחדר המצב הדרומי יש קשר הדוק עם היאת תחריר אלשאם

⁸ יצוין כי החטיבה השמינית לא השתייכה לצבא הסורי אלא הייתה כפופה ישירות לצבא הרוסי בבסיס חמיימים, ובשל כך אף היו עימותים בינה לבין הדיוויזיה הרביעית של צבא סוריה וכוחות נוספים שהיו מזוהים עם כוחות משטר אלאסד (TRT בערבית, 8 בדצמבר 2020).

והיה שיתוף פעולה בין הצדדים בלחימה בדרום סוריה ולאחר מכן גם בכיבוש דמשק (Long War Journal, 9 בדצמבר 2024).

לוחמי חדר המבצעים הדרומי עם כניסתם לדמשק (חשבון X של אימן עבד אלנור, 9 בדצמבר 2024)

ב-11 בדצמבר 2024, נפגש אבו מוחמד אלג'ולאני עם חברי חדר המבצעים הדרומי בהנהגתו של אחמד אלעודה. בהודעה המסכמת נאמר כי הפגישה מהווה צעד חשוב להשגת יציבות וביטחון באזור וצעד חשוב לקראת "איחוד מאמצי הכוחות המהפכניים עם הנהגה מרכזית מאוחדת". כמו כן, צוין כי הצדדים דנו בקביעת סדרי עדיפויות לעבודה בשלב הבא בתחומים שונים, בחיזוק מנגנוני תיאום ושיתוף הפעולה בין כל הפעילים במחוז ובצעדים לשיפור הביטחון "ולשימור רווחי המולדת" (Syria TV, 11 בדצמבר 2024).

אלג'ולאני (שני משמאל) ואלעודה (במרכז) בפגישה (חשבון X של עבדאללה אלמוסא, 11 בדצמבר 2024)

כוח צבאי

אחד הכוחות המרכזיים המרכיבים את **חדר המבצעים הדרומי** הוא החטיבה השמינית, שבעבר נקראה כוחות שבאב אלסונה (צעירי הסונה). לפני תהליך הפיוס בשנת 2018, מנו כוחות שבאב אלסונה כ-1,200 לוחמים ונחשבו לאחד מגורמי הכוח החזקים והמשפיעים באזור דרעא, בין השאר בשל התנהלות אכזרית כלפי תושבים מקומיים. מאז הסכם הפיוס ועד לתחילת המתקפה בדצמבר 2024, פעלה החטיבה תחת פיקוח רוסי ומדי פעם נשלחה לסייע לכוחות אלאסד באזורים אחרים בסוריה (Long War Journal, 9 בדצמבר 2024).

ארגון נוסף המהווה חלק מחדר המצב הדרומי הוא **הוועדה המרכזית (Central Committee)**, שהיה חלק מארגוני המורדים בסוריה מאז תחילת מלחמת האזרחים בשנת 2011. הארגון נועד לספק הגנה לתושבי האזור,

אולם גם הואשם בשיתוף פעולה עם כוחות משטר אלאסד על חשבון האוכלוסייה המקומית (Long War Journal, 9 בדצמבר 2024)

יחס לישראל

◀ הכוחות המשתתפים בחדר המצב הדרומי לא התבטאו פומבית ביחס לישראל, כולל לאחר כניסת כוחות צה"ל לאזור החיץ. עם זאת, הימצאותם של גורמי ג'האד במסגרת חדר המצב ושיתוף הפעולה עם היאת תחריר אלשאם עלול להוות בהמשך איום על ישראל באזור הגבול ברמת הגולן.

נספח א': שלבי ההתפתחות של היאת תחריר אלשאם⁹

◀ באוגוסט 2011, יצא כוח חלוץ של שבעה פעילים מעיראק לסוריה על פי הוראותיו של אבו בכר אלבע'דאדי, מנהיג המדינה האסלאמית של עיראק, שלוחת אלקאעדה בעיראק שהיוותה ארגון גג של כלל ארגוני הסלפיה-ג'האדיה במדינה. אלבע'דאדי ביקש לנצל את ההתקוממות בסוריה כדי להקים כוח מקומי שיקדם את האינטרסים של קבוצות הג'האד בעיראק גם לתוך סוריה.

◀ בראש כוח החלוץ עמד **אבו מחמד אלג'ולאני, הכינוי של אחמד חסין אלשרע**. אלג'ולאני, בן למשפחה שמוצאה מרמת הגולן ואשר היגרה מסוריה לאחר מלחמת ששת הימים, נולד בריאצ' שבסעודיה בשנת 1982.¹⁰ בגיל שבע, הוא עבר עם משפחתו לסוריה וגדל בשכונת אלמזה בדמשק, אחת משכונות היוקרה במדינה. על אף שהסביבה שלו לא התאפיינה בקיצוניות אסלאמית, פרוץ האנתפאצ'ה השנייה בשנת 2002 השפיע עליו והוא הקצין את דעותיו הדתיות. לאחר פלישת כוחות ארה"ב לעיראק בשנת 2003, עבר אלג'ולאני לבגדאד והשתתף בלחימה תחת פיקודו של מנהיג אלקאעדה בעיראק, הירדני אבו מסעב אלזרקאוי, עד שנעצר על ידי הכוחות האמריקאיים והוחזק בכלא אבו ע'ריב ובמתקני כליאה נוספים של הצבא האמריקאי. בשנת 2008, שוחרר אלג'ולאני אחרי שריצה מעצר של חמש שנים, במהלך הפך לאחד הדמויות הבולטות בקרב פעילי הג'האד הכלואים. הוא השתלב בשורות המדינה האסלאמית בעיראק, שלוחת אלקאעדה במדינה בהנהגת אבו בכר אלבע'דאדי, ופיקד על הפעילות באלמוצל (מוצול) לפני שקיבל את ההוראות לצאת לסוריה.

◀ צוות המשימה בהובלת אלג'ולאני פעל תחת הכינוי ג'בהת אלנצרה לאהל אלשאם (חזית התמיכה בעם הלבנט), או בקיצור **ג'בהת אלנצרה**. הפעולה המבצעית הראשונה בוצעה בסוף דצמבר 2011, כאשר שני מחבלים מתאבדים פוצצו עצמם במתקנים של המודיעין הסורי בפרברי דמשק. חודש מאוחר יותר, הודיע הארגון פומבית על הקמתו ככוח ג'האדי-סלפי והכריז מלחמה על משטר אלאסד.

◀ באפריל 2013, הכריז אלבע'דאדי על הקמת ארגון המדינה האסלאמית בעיראק ובאלשאם (דאעש), שמיזג את המדינה האסלאמית בעיראק עם ג'בהת אלנצרה. אלג'ולאני, שראה במהלך פגיעה באינטרס שלו לקדם קשרים

⁹ הנספח מבוסס על המקורות הבאים: יורם שוייצר, אביב אורג וחיים איסרוביץ (2023), צומת 9/11: מסע בעקבות הטרור של אל-קאעדה, דאע"ש ושותפיהם, המכון למחקרי ביטחון לאומי; Charles Lister (July 2016), "profiling Jabhat Al Nusra", Brookings Institution; Soufan Ali (2017), Anatomy of Terror – From the death of Bin Laden to the rise of the Islamic state, Norton & company.

¹⁰ לפי אלג'ולאני, אביו היה בלימודים בעיראק בזמן המלחמה, ובעקבות זאת הצטרף לפדאיון הפלסטינים בירדן. לאחר מכן, שב לעיראק כדי להשלים את לימודיו, ובשנת 1961 חזר לסוריה, אולם נכלא בשל התנגדותו לשלטון. האב עבר לסעודיה ועבד במשרד הנפט, בעת שבנו נולד.

עם ארגוני המורדים בסוריה ללא הבלטת האידיאולוגיה הג'האדיסטית שלו, הכריז יממה מאוחר יותר על נאמנות לאלקאעדה ולמנהיגו אימן אלט'ואהרי. במאי 2013, לאחר ניסיונות גישור כושלים, הודיע אלט'ואהרי על הפרדה בין זירת סוריה לזירת עיראק, כאשר כל אחד מהארגונים הפך לשלוחה המקומית של אלקאעדה בזירה שבה פעל. ההחלטה על הפיצול עוררה את כעסו על אלבע'דאדי שהחליט לקרוא תיגר על מנהיגות אלט'ואהרי בראש מחנה הג'האד העולמי. ביוני 2014, הכריז אלבע'דאדי על **הקמת ח'ליפות "המדינה האסלאמית"** ועל עצמו כח'ליף ויצר פילוג חסר תקדים בזירת הסלאפיה-ג'האדיה בין דאעש לבין אלקאעדה. על אף שג'בהת אלנצרה עדיין השתייך לאלקאעדה, אלג'ולאני פעל לתמרן בין הזהות הסלפית-ג'האדיסטית לבין הזהות הלאומנית-סורית, אולם על רקע ההתאוששות של צבא סוריה והתמיכה שמשטר אלאסד קיבל מאיראן, חזבאללה וסוריה נגד המורדים, אלג'ולאני התמקד בפעילות בזירה הסורית על חשבון קשריו עם אלקאעדה. בין השאר, הוא גייס פעילים סורים, הגביר את שיתוף הפעולה המבצעי והלוגיסטי עם ארגונים מקומיים, חלקם בעלי אידיאולוגיה חילונית ובראשם צבא סוריה החופשית; ומיקד את פעילותו המבצעית נגד שלטון אלאסד ודאעש. במקביל, התקיפות האוויריות האמריקאיות נגד ג'בהת אלנצרה, שהוכנס לרשימת ארגוני הטרור, הובילה את אלג'ולאני להתרחק מסממנים המזוהים עם אלקאעדה והסלפיה-ג'האדיה. ארה"ב גם הציבה פרס של עשרה מיליון דולר על ראשו של אלג'ולאני (הפרס עדיין לא בוטל).

בראיון שהעניק לאלג'זירה במאי 2015, שבו נמנע מלהציג את פניו בפומבי, הציג אלג'ולאני את האידיאולוגיה "המעודכנת" שלו באותה תקופה, אשר הבלטיה ביתר שאת את נטייתו הלאומית-סורית. הוא ציין כי הוא מחויב לעם הסורי ולהמשך המאבק במשטר אלאסד תוך קריאה למיעוט העלאווי-שיעי להניח את נשקם ולהתנער מאלאסד. כמו כן, הוא איים על חזבאללה בשל מעורבת הארגון בלחימה לצד כוחות אלאסד והתחייב שלא לתקוף את המערב.

ביולי 2016, לאחר שקיבל את ברכת אלט'ואהרי להתנתק מאלקאעדה כדי לאפשר לג'בהת אלנצרה להתמקד במערכה בסוריה ולהתמזג עם ארגונים אסלאמיים מקומיים, התייצב אלג'ולאני לראשונה בפומבי והכריז על התנתקות מאלקאעדה ועל הקמת **ג'בהת פתח אלשאם (חזית הניצחון בלבנט)**. המהלך נועד לאפשר לג'בהת אלנצרה להתמזג עם ארגונים מורדים אסלאמיים אחרים בסוריה, שהסתייגו קודם לכן מקשריו עם אלקאעדה. כמו כן, אלג'ולאני ביקש להרגיע את ארה"ב ומדינות המערב כי הוא מתמקד רק במאבק בתוך סוריה ולא בקידום טרור בחו"ל. עם זאת, על אף שהמהלך קיבל לכאורה את הסכמת אלט'ואהרי, חלק מנאמני אלקאעדה פרשו

מג'בהת פתח אלשאם פרשו במחאה על הניתוק מארגון הגג. כמו כן, ארגוני מורדים בסוריה, ובראשם אחראר אלשאם, עדיין הסתייגו מניסיונות האיחוד שהוביל אלג'ולאני, ובעקבות זאת פרצו עימותים אלימים בין הצדדים.

אלג'ולאני (במרכז) בהכרזה על הקמת ג'בהת פתח אלשאם (אלג'זירה, 28 ביולי 2016)

◀ בינואר 2017, הכריז אלג'ולאני על הקמת **היאת תחריר אלשאם**, שהיווה מיזוג של ג'בהת פתח אלשאם עם ארבעה ארגוני מורדים בולטים נוספים (תנועת נור אלדין אלזנכי, לואא' אלחק, ג'בהת אנצאר אלדין וג'יש אלסנה). הקמת הארגון החדש יצרה טריז סופי בין אלג'ולאני לאלקאעדה, בעיקר על רקע התקרבות אלג'ולאני לתורכיה החילונית. לאחר ניסיונות פיוס וגישור כושלים, הודיע אלט'והארי רשמית על כך שהארגון הסורי התנתק לחלוטין מאלקאעדה.

◀ במקביל לפעילות האזרחית באזור אדלב, אלג'ולאני גם החל לשנות את התדמית שלו ולהרחיק את עצמו מהתדמית הג'האדיסטית. הוא ויתר על פריטי הלבוש המסורתיים והחל להופיע בחליפות ובמדים. בריאיון לתוכנית פרונטליין של ערוץ השידור הציבורי בארה"ב ב-2021, הוא ציין כי הארגון שלו לא היווה מאז הקמתו כל איום על החברה המערבית או האירופית (Frontline, 1 ביוני 2021).

אלג'ולאני (במרכז) במפגש עם פעילים באדלב (אלסוריה.נט, 24 ביולי 2024)